

Voorstelling van het onderzoek naar de toename van het aantal geïnterneerde personen in België – Stand van zaken van de kennis

1. Context en doelstelling van het onderzoeksproject

Het aantal geïnterneerde personen in België blijft de afgelopen jaren toenemen, ondanks het feit dat de wet van 5 mei 2014 net tot doel had het gebruik van de internering te beperken. De opvang van deze personen verloopt moeizaam, aangezien de zorginstellingen vaak overbezet zijn. Geïnterneerde personen verblijven daardoor regelmatig gedurende onbepaalde tijd in de gevangenis, in psychiatrische afdelingen (annexen) die niet zijn ontworpen voor hun specifieke zorgbehoeften. **België** is reeds **meermaals veroordeeld**, onder andere door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, voor de manier waarop het deze opvang van geïnterneerde personen organiseert.

De federale overheidsdiensten Justitie en Volksgezondheid trachten samen aangepaste en voldoende opvangstructuren te voorzien. Ondanks deze inspanningen blijft de situatie van geïnterneerde personen in België problematisch. Hoe valt dit te verklaren?

Om deze vraag te beantwoorden werd een onderzoeksopdracht toevertrouwd aan de OD Criminologie van het NICC.

De onderzoekers hebben zich gebogen over verschillende hypothesen die momenteel worden geopperd om de stijging van het aantal geïnterneerde personen te verklaren, zowel binnen als buiten de gevangenis. Elke hypothese werd afzonderlijk onderzocht om de beschikbare kennis hierover in kaart te brengen.

Deze benadering kadert binnen het principe van *science-informed policies*, oftewel beleid dat wordt ondersteund door wetenschappelijke inzichten. Het onderzoek had tot doel om de bestaande kennis over internering te inventariseren en de kennishiaten te identificeren, zodat er in de toekomst doeltreffend, relevant en praktijkgericht beleid kan worden ontwikkeld.

2. Wettelijk en institutioneel kader van de internering in België

Internering is een **veiligheidsmaatregel** van **onbepaalde duur, geregeld door de wet van 5 mei 2014**, die in werking trad op 1 oktober 2016. De maatregel kan worden opgelegd wanneer een persoon een bepaald type misdrijf heeft gepleegd tegen een andere persoon (misdrijven die de fysieke of psychische integriteit aantasten of bedreigen), en wanneer die persoon op het moment van de beslissing lijdt aan een geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden tenietdoet of ernstig aantast, én er een risico op recidive bestaat.

Een voorafgaand **forensisch psychiatrisch deskundigenonderzoek** is vereist.

De geïnterneerde persoon wordt op een aan zijn situatie aangepaste wijze opgevangen, in het bijzonder in instellingen met verschillende beveiligingsniveaus. Er wordt een geïndividualiseerd **zorgtraject** uitgestippeld, zodat de samenleving wordt beschermd in verhouding tot de gevaarlijkheid van de geïnterneerde persoon, terwijl deze persoon de nodige zorg krijgt met het oog op re-integratie.

De uitvoering van de interneringsmaatregel valt onder de bevoegdheid van de kamer voor de bescherming van de maatschappij (KBM) van de **strafuitvoeringsrechtbank** (SURB). Deze beslist onder meer over het type inrichting waarin de geïnterneerde moet verblijven (afdeling of inrichting tot bescherming van de maatschappij, forensisch psychiatrisch centrum, enz.). In de praktijk wordt echter vaak een opsluiting in de gevangenis voorzien in afwachting van een beschikbare plaats.

De KBM kan ook een andere uitvoeringsmodaliteit toekennen, zoals een beperkte detentie of elektronisch toezicht, of zelfs een invrijheidstelling op proef. Bij een invrijheidstelling op proef dient de geïnterneerde persoon dan bepaalde voorwaarden na te leven gedurende een proeftijd. Na afloop van deze periode kan een definitieve invrijheidstelling volgen.

3. Onderzoekresultaten

Het onderzoek heeft geleid tot volgende realisaties:

- Een **cartografie van het zorgtraject**, met een overzicht van alle betrokken actoren en opvangstructuren, evenals de knelpunten in de trajecten van geïnterneerde personen;
- Een **stand van zaken van de kennis** met betrekking tot **11 hypothesen** die de problematische situatie van geïnterneerde personen in België kunnen verklaren. Elke hypothese wordt in het rapport toegelicht, gevolgd door een overzicht van beschikbare informatie en een samenvatting daarvan;
- Een **inventaris** en analyse **van databanken**, met aandacht voor de bruikbare informatie die ze bevatten of zouden kunnen bevatten voor het begrijpen en monitoren van de populatie geïnterneerde personen.
De onderzochte databanken zijn afkomstig van justitie (strafregister, penitentiaire inrichtingen, openbaar ministerie, justitiehuisen) en zorginstellingen;
- Een **begrippenlijst** die bijdraagt aan een grotere toegankelijkheid van gespecialiseerde terminologie.

Wat betreft de kennis:

- Er bestaan relevante gegevens om de huidige problematische situatie inzake opvang van geïnterneerde personen te begrijpen, maar deze **gegevens** zijn vaak **onvolledig, weinig betrouwbaar** en **zelden onderling gekoppeld**;
- De KBM van de SURB is een **sleutelactor** in de opvang van geïnterneerde personen; haar werking verdient meer aandacht;
- Er is sprake van een **geleidelijke opbouw** in het zorgtraject van geïnterneerde personen vóór hun definitieve invrijheidstelling. Dit betekent dat zij soms langer dan nodig, zonder dat het een wettelijke verplichting is, in een instelling verblijven, alvorens toegang te krijgen tot ambulante of minder ingrijpende vormen van zorg;
- Het systeem van internering is complex. De **institutionele versnippering** van de Belgische staat leidt tot een verdeling van bevoegdheden tussen de federale overheid en de gefedereerde entiteiten, vooral op het vlak van justitie en gezondheidszorg. Hierdoor kennen de betrokken professionals elkaars praktijken en sectorale uitdagingen vaak onvoldoende;
- De **overbezetting** van bepaalde instellingen **leidt tot overbelasting** van andere instellingen. Tegelijk is er weinig inzicht in de instroom (in het systeem) en uitstroom (bij

definitieve invrijheidstelling) van geïnterneerde personen. Er is nood aan een globale en permanente monitoring van hun traject;

- Bepaalde **beroepspraktijken** moeten kritisch worden onderzocht om de onderliggende logica te begrijpen. Bijvoorbeeld: in welke gevallen wordt een deskundigenonderzoek aangevraagd met het oog op internering, en welk begrip hebben actoren in het strafproces ervan? Hoe kijken de KBM's aan tegen de invrijheidstelling op proef en de definitieve invrijheidstelling? Welk zorgtraject is voorzien voor geïnterneerde personen zonder recht op verblijf in België, enz.?

Aanbevelingen:

- We pleiten voor een **beter beheer van data(banken)** met betrekking tot internering, en meer specifiek, voor de oprichting van een centrale databank voor geïnterneerde personen. Dit veronderstelt een uniform systeem voor gegevensregistratie, conform de bepalingen van GDPR;
Daarnaast zou een specifiek orgaan moeten worden belast met het beheer en de exploitatie van deze gegevens, zodat een permanent monitoringproces (van de evolutie van) de geïnterneerde populatie mogelijk wordt. Dit is essentieel voor het ontwikkelen van doeltreffend, relevant en praktijkgericht beleid;
- Er is nood aan **intensievere samenwerking tussen professionals** uit de justitiële en gezondheidszorgsector, evenals met onderzoeksinstellingen. Deze samenwerking moet het uitwisselen van (goede) praktijken en wetenschappelijke kennis bevorderen, multidisciplinaire zorgtrajecten ondersteunen, en het bewustzijn vergroten over zowel sectorale als maatschappelijke uitdagingen in de opvang van personen met een geestesstoornis;
Deze versterkte samenwerking kan gestimuleerd worden via gezamenlijke projecten door onderzoekscentra en/of beroepsgroepen, interdisciplinaire opleidingen, of nog, ontmoetingsdagen;
- **Wetenschappelijk onderzoek moet verder ondersteund worden**, aangezien er nog substantiële kennishiaten bestaan over de opvang van geïnterneerde personen in België (zoals over de evolutie van hun geestelijke gezondheid, het functioneren van zorgstructuren).

4. Praktische informatie

- Het onderzoek dat werd toevertrouwd aan de OD Criminologie van het NICC, werd uitgevoerd door een team van onderzoekers van het NICC (Sophie De Spiegeleir, Alexia Jonckheere en Eric Maes), met ondersteuning – voor het Nederlandstalige luik – door een team van KeFor (Petra Habets, Sophie Verschueren en Inge Jeandarme).
- Onderzoeksperiode: van 01/01/2024 tot 30/06/2025
- Het onderzoeksrapport is beschikbaar in het Frans en Nederlands, en kan worden gedownload via: <https://nicc.fgov.be/criminologie/publicaties>
- Contactpersonen NICC:
 - o FR: Alexia Jonckheere – alexia.jonckheere@just.fgov.be
 - o NL: Eric Maes – eric.maes@just.fgov.be
- Contactpersoon KeFor:
 - o Inge Jeandarme – inge.jeandarme@opzcrekem.be